

Приказ књиге: Адам Свифт, *Политичка филозофија*, Водич за студенте и политичаре, CLIO, 2008.

Бригом за реторички сјај и општи утисак слагања са бирачима, у коме се садржај и суштина остављају по страни, политичари излажу централне идеје на недовољно јасан и недовољно одређен начин (стр. 262). У кратким цртама, овако би гласио главни разлог због кога се оксфордски професор Адам Свифт одлучио да за увод у политичку филозофију понуди јасну анализу „складне групе“ појмова који су у најчешћој политичкој употреби: социјална правда, слобода, једнакост, заједница и демократија.

Било би погрешно сматрати да су наведени појмови вриједности *per se*, како их политичари неријетко представљају. На недостатке ових идеала упућују нас поједине упечатљиве дилеме: да ли бисмо били више склони да бирамо друштво чије класе не би имале ништа (и тиме биле

једнаке

), или друштво чије би класе имале висок степен добара, премда неједнак (127)? Као што овај примјер сугерише одабир другог модела друштва и критичко сагледавање

једнакости

, тако и аргумент против

демократије

циља на обазривост приликом њеног испитивања: да ли бисмо радије живјели у друштву у коме је донијета демократска одлука о томе које религије могу да се исповиједају или у друштву у коме грађани имају уставно право да бирају религију по свом нахођењу? Друго друштво јесте боље, али је и мање демократско од првог (26).

По свему судећи, оваква испитивања су навела Свифта на проблемски приступ, прије него за историјски. Једна од мана ове одлуке лежи у „превеликој“ заступљености политичке филозофије XX вијека, због чега о Платоновој, Аристотеловој и Кантовој мисли готово да нема ријечи (о Канту се говори једино са аспекта етике). На срећу, предности овог приступа су знатно бројније од његових мана. Успјешно је остварен главни задатак књиге да се политичка филозофија, са једне стране, представи као дисциплина у којој је достижна објективност, насупрот штетном релативизму постмодернистичког кова, и да са друге стране, интерпретација покрије што више централних аргумената и теза ове филозофске дисциплине. О томе да ли ови приступи проблему на крају долазе на исто, читалац ће процијенити за себе.

Свифт је врло успјешно уобличио књигу у квалитетан увод у дисциплину. Након сваког поглавља, наводи се одабрани списак додатне литературе, а за популарну употребу се уводи велики број примјера и илустрација, кључних аргумената и плодних дистинкција. Осим тога, поглавља чине монолитне цјелине које се не преплићу, па је могуће да се свака од пет глава чита независно једна од друге. Излагање није оптерећено личним ставовима, а за похвалу је и стил, који је одмјерен и привлачан, а намеће се и утисак да је књига писана са лакоћом. Иако превод успијева да испрати све врлине текста, на појединим мјестима направљене су недопустиве грешке. Платон није написао *Републику* (212) већ

Државу

, а „New Right“ није „ново право“ (29, 42) већ „нова десница“. Поред тога, „conceptual analysis“ не означава „идејну анализу“ (13), већ „

појмовну

анализу“, јер из једног појма могу да се развију двије контрадикторне идеје, премда то није једина замјерка. Најзад, није исправно превести „category mistake“ као „погрешну категорију“ (29) већ као „категоријалну грешку“.

Можда је за жаљење и то што је упркос помињању многих важних појмова политичке филозофије (друштвени уговор, патернализам и др.) доста њих наведено без улажења у појединости.

У уводном поглављу, посвећеном социјалној правди, Свифт излаже три концепције из савремене политичке филозофије. Прва од њих је Хајекова (Hayek), према којој суд праведности процјењује искључиво поступке појединаца, а с обзиром да друштво по дефиницији не може да доноси одлуке као појединац, социјална правда је илузоран појам. Ролсова (Rawls) концепција правде као непристрасности (*fairness*), изложена у чувеној *Теорији правде* (1971), полази од изворне позиције (*original position*), далекусежне хипотетичке ситуације у којој се појединци налазе иза тзв. вела незнања. Карактеристично је да не познају свој друштвени положај, а да притом бирају друштво у које ће ступити када се вео незнања подигне. Пошто би се могли наћи на најнижој друштвеној лествици, они ће одлучивати непристрасно, и подесиће услове тако да и најнеповољнији положај буде најбољи могући, без обзира коме он припао. Свифт интерпретира поменути Ролсов маневар тезом да људи брину о себи тек када су лишени свих информација које би им омогућиле да брину о себи (41). Најзад, Нозиков (Nozick) десничарски либерализам се противи Ролсовој концепцији, зато што добра треба да посматрамо као резултат напора људи и као њихово власништво, а не као моменат расподјеле која би ишла на уштрб оних који су их произвели.

У егзегетском поглављу о слободи, Свифт рехабилитује Берлиново схватање *позитивне слободе* и разматра колико је Берлин био у праву кад је наглашавао њен тоталитаристички карактер. Свифт установљава да позитивна слобода иза себе крије три различите концепције, које образлаже у виду три дистинкције.

Прва дистинкција разликује *стварну слободу* да се поступи на жељени начин од *формалне слободе* као одсуства уплитања са стране. Иако сви имамо формалну слободу да, на примјер, одемо на Бахамска острва, недостатак новчаних средстава нас опомиње да ипак немамо стварну слободу (70). Природно искрсава и питање да ли је формална слобода онда уопште слобода. Десница даје потврдан одговор у пројекту своје *laissez-faire* државе као „ноћног чувара“. Љевица, међутим, превладава ово уско схватање својом концепцијом интервенционистичке државе и наглашава да није довољно то што се слобода не ограничава, већ је потребно и да доприноси у „позитивном“ смислу, (нпр. новчаном помоћи која би омогућила поменуто путовање). Ово „позитивно“ или не-формално гледиште је заступао и Тони Блер, мада његова позиција није једнака позитивној слободи за коју је Берлин упозоравао да води у тоталитаризам, тако да у бившем британском премијеру на крају нисмо нашли скривеног диктатора.

Друга дистинкција раздваја слободу као аутономију (други вид позитивне слободе) и слободу као поступање по сопственој вољи. Овдје је лакше схватити Берлинову забринутост због блискости позитивне слободе и тоталитаризма. Наиме, инсистирање да се поступи у складу са вишим циљевима (тј. *аутономно*) представља дио програма тоталитарних режима (75).

Најзад, трећа дистинкција је повучена између учествовања у политици (још један вид позитивне слободе) и неучествовања у њој. Оно је на више начина сагласно са другом верзијом позитивне слободе. Сјетимо се Аристотеловог *dictum*—а по коме је човјек *zoon politicon* (али и њему сличних републиканских идеја). Усаглашеност ових верзија служи својој крајњој сврси – ревитализовању Берлинове уздрмане концепције.

Предмет III поглавља је *једнакост*. Свифт разматра како да се прође између Сциле потпуне једнакости („веома чудне жеље“ а уз то и економски неефикасне) и Харибде

Пише: Иван Милић
уторак, 14 јул 2009 15:07

неједнакости која би ишла на уштрб оних лошије стојећих. Неопходан је „равноправни третман“ свих грађана, у виду њихове једнакости спрема закона и њихових грађанских права (114), при чему третман не би нарушавали други фактори попут богатства или угледа грађана.

Иако је једнакост непожељна у неким областима (расподјели новца, на примјер) у којима је приоритет неједнакост расподјеле, расподјела медицинских услуга би снажно подстицала једнакост (117). Волцерова (Walzer) „сложена једнакост“ управо наглашава ту идеју, да различите области сугеришу различита начела расподјеле.

Да је теза о једнаким шансама неоспоран идеал, то нико неће доводити у питање; Свифту је, међутим, стало да је прогласи вишезначном, налик другим тезама са којима нас упознаје у књизи. Анализа нас доводи до њене три верзије: *минималне* (која обезвређује расне, полне и религијске разлике), *конвенционалне* (која занемарује друштвене неједнакости) и *радикалне* (која не узима у обзир чак ни природне таленте). Према радикалном или социјалистичком схватању, једнаке шансе безмало имплицирају једнаке исходе (125), па се појединци разликују у погледу друштвеног статуса *само зато* што се и њихова опредјељења разликују; једнаке шансе су једнаке у радикалном смислу – све што директно не зависи од појединаца брижљиво је уклоњено.

У IV поглављу, појам *заједнице* је уведен путем низа примједби које комунитаристичко становиште упућује либерализму. Свифт показује да је либерализам овдје намјерно упрошћен до наивног гледишта, коме се оспорава теоријска могућност да се залаже за заједницу, на шта наводно само комунитаристи имају посебно право.

Писац показује да је сукоб привидан и да либерали могу конзистентно да тврде већину комунитаристичких ставова без задршке, као и да су оптужбе за егоизам, морални релативизам и неутралну државу (поред осталих) неодрживе. Да либерални индивидуализам није исто што и егоизам, јасно је већ из тога што се први залаже за добробит појединца (и *eo ipso* свих нас), која се може постићи само искључивањем егоистичких начела (164).

Пише: Иван Милић
уторак, 14 јул 2009 15:07

На сличан начин се одбацује и критика да су либерали морални (и још: аксиолошки) релативисти (172), јер смо већ утврдили да они уздижу личну слободу и независност као неприкосновене вриједности. Надаље, либерализам не може да се терети ни оптужбом да подстиче неутралност државе јер она подржава личну слободу и независност (182). У прилог Свифтовом становишту стоји перфекционистички либерализам који *sensu stricto* одбацује овакву оптужбу начелом да држава треба да помогне појединцу да направи добар избор, кад год је у стању да то учини (185).

Књига се завршава поглављем о демократији, у коме аутор нуди рјешење Вулхајмовог „парадокса демократије“. Како је могуће, гласи парадокс, да испрва бирам представника А зато што мислим да је најбољи, а да касније тврдим да је В прави избор када овај буде изгласан демократским путем? Рјешење се састоји у уочавању да када кажемо да је А прави избор, тада не користимо појам у истом *значењу* као када кажемо да је В прави избор: А је исправна одлука, а В
је легитимна
одлука (230). Другим ријечима, то што је В одабран већинским бројем гласова (тј. легитимно), не спречава нас да вјерујемо како он није исправан избор, зато што мањина може да буде у праву (253).

То нас доводи до делиберативне демократије чији је оскудни приказ можда главни недостатак *Политичке филозофије*, јер су њене одлике наведене више *in abstracto* него што се залази у важне расправе Коена (J. Cohen) и Елстера (Elster) (а тиме и аналитичког марксизма уопште), затим Гутманове (Gutmann) и Фишкина (Fishkin), при чему су заобиђене и релевантне Блатбергове (Blattberg) критике.

На крају, Свифтов отпор према релативизму, наглашен у осврту на либерализам, тиче се и демократије. Налик инсистирању на вриједностима либерализма, тако нас и инсистирање на вриједностима демократије води побијању моралног релативизма: под условом да релативизам важи, не би могли да начинимо избор између демократије и диктатуре, јер ништа не би било морално неоправдано ако истинити морални судови не би постојали.